

تحلیل کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاههای غیررسمی محلات هدف در شهر ارومیه

۲۵۳

مقدمه: رشد شتابان سکونتگاههای غیررسمی پیامدهای منفی زیادی را برای شهرها و مدیریت شهری ایجاد می‌کند. این امر باعث نزول سطح کیفیت زندگی ساکنان شهر ارومیه شده است. هدف این پژوهش تحلیل کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاههای غیررسمی محلات هدف در شهر ارومیه است.

روش: این تحقیق با روش‌شناسی کمی و به شیوه پیمایش انجام شده است. در آن با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای، از ۳۱ محله سکونتگاه غیررسمی در شهر ارومیه، ۴ سکونتگاه اسلام‌آباد ۱، حاجی پیرلو، اسلام‌آباد ۲ و طرزیلو به‌عنوان محلات مورد مطالعه انتخاب شدند. با استفاده از فرمول کوکران، نمونه‌ای با حجم ۴۰۰ نفر برای هر یک از سکونتگاهها تعیین شد. ابزار تحقیق، پرسشنامه بود و برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای Excel، SPSS و آزمون t استفاده شد.

یافته‌ها: میانگین وضعیت کلی کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاههای غیررسمی اسلام‌آباد ۲ و حاجی پیرلو، بر اساس طیف لیکرت، در سطح متوسط، سکونتگاه غیررسمی اسلام‌آباد ۱ در سطح پایین‌تر از حد متوسط و در وضعیت نامطلوب و سکونتگاه غیررسمی طرزیلو بالاتر از حد متوسط ارزیابی شده است.

بحث: یکی از کارهای مهم برنامه‌ریزان شهری و مدیران شهرها شناسایی نابرابریهای شاخصهای کیفیت زندگی در سطح محلات نابسامان است. چون برنامه‌ریزان شهری اعتقاد دارند که برنامه‌ریزها باید همسو با بهبود کیفیت زندگی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین اهداف سیاستهای عمومی جامعه باشد. درواقع نتایج کار در بهبود ساماندهی نواحی محروم شهر و ایجاد فرصت برابر برای شهروندان و ارتقای سطح عواملی که بر رضایتمندی ساکنان از کیفیت زندگی تأثیر می‌گذارد، کمک می‌کند.

۱. اساماء مظفری‌نیا

کارشناس ارشد برنامه‌ریزی شهری، گروه هنر، دانشکده معماری شهرسازی و هنر، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران.

۲. علی مصیب‌زاده

دکتر جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، گروه هنر، دانشکده معماری شهرسازی و هنر، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران. (نویسنده مسئول)

<a.mosayyebzadeh@urmia.ac.ir>

واژه‌های کلیدی:

ارومیه، سکونتگاه غیررسمی، کیفیت زندگی، محلات هدف، Spss.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۲/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۲/۳۱

Analysis of Quality of Life of Residents of Informal Settlements of Target Neighborhoods in Urmiah

▶ **1. Asma Mozaffari niya**
M.A in Urban Planning,
Department of Art, Faculty
of Urban Architecture and
Art, Urmia University,
Urmia, Iran.

▶ **2. ali mosayyebzadeh**
Ph. D. in geography and
urban planning, Department
of Art, Faculty of Urban
Architecture and Art, Urmia
University, Urmia, Iran.
(Corresponding Author)
<a.mosayyebzadeh@urmia.
ac.ir>

Keywords:

Informal settlement, Qual-
ity of life, Spss, Target
areas, Urmia

Received: 2021/03/14

Accepted: 2022/05/21

Introduction: The rapid growth of informal settlements has many negative consequences for cities and urban management and has caused a decline in the quality of life of the residents of those areas and the residents of Urmia. The purpose of this study is to analyze the quality of life of residents of informal settlements in target areas in the city of Urmia.

Method: Using cluster sampling method, four settlements of Islamabad1, HajiPirloo, Islamabad2, and Tarzilo were selected as the target areas. Data analysis was performed using Excel, Spss software and T-test.

Findings: The average general quality of life of informal settlements of Islamabad2 and HajiPirloo, based on the Likert scale, at an average level of $1 < 3.06$, $2.92 < 5$, and Islamabad1 settlement with an average level of 2.77 below the average level and Tarzilo settlement has been evaluated with an average of 3.22 in the average range with moderate theory 3 and urban regeneration policies have had a moderate and favorable effect on the quality of life of the target areas except Islamabad1 settlement.

Discussion: One of the important tasks of urban planners and city managers is to identify inequalities in quality of life indicators at the level of disordered neighborhoods. Because urban planners believe that planning should be in line with improving the quality of life as one of the most important goals of public policy. In fact, the results of the work help to improve the organization of deprived areas of the city and create equal opportunities for citizens and improve the level of factors that affect residents' satisfaction with the quality of life.

Citation: Mozaffari niya A, Mosayyebzadeh A. (2023). Analysis of Quality of Life of Residents of Informal Settlements of Target Neighborhoods in Urmiah. refahj; 22 (87) :253-283
URL: <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-3868-en.html>

Extended Abstract

Introduction: One of the most important issues of urbanization is informal settlement, which is the product of failed policies, poor management, corruption, inappropriate laws, dysfunctional land market, weak financial systems, and fundamental lack of political will causing social, economic, cultural, security, environmental problems, and it in due course has made the level of quality of life in Iran's metropolises decrease, and has already provided the basis for the concept of quality of urban life. The concept of quality of life is a multidimensional concept. The most appropriate way to measure the quality of life is the simultaneous use of its objective and subjective indicators, and ignoring any of these indicators creates problems in planning. According to previously conducted studies, marginalization in the city of Urmia has been growing so that these areas have increased from 11 neighborhoods in 2003 with the population of 90,000 to 31 neighborhoods with the population of 240,000 in 1996, which have expanded from east to northeast, northwest and west. One of the consequences of marginalization in the city of Urmia is a variety of anomalies; employment of marginalized people in informal and false jobs, existence of unauthorized constructions, inability of municipalities to provide appropriate services in these areas, reduction of environmental pollution, adverse cultural, social, economic, political effects, etc., including destructive effects. Marginalization, both on the inhabitants of those areas and on the inhabitants of the city of Urmia. In this regard, the purpose of this study is to analyze the quality of life of residents of informal settlements of target neighborhoods in the city of Urmia and seeks to answer this basic question:

1- What is the quality of life of residents of informal settlements of target neighborhoods in Urmia?

Method: This research is descriptive-analytical in terms of method and applied-developmental in terms of purpose and quantitative in terms of data type. Data was collected by referring to authoritative library and documentary sources, field studies, questionnaires and through interview and observation techniques. The sampling method is cluster sampling. Thus, out of 31 informal settlements identified in Urmia, four settlements of Islamabad 1, Haji Pirloo, Islamabad 2 and Tarzilo were selected as the target areas in this study. Using Cochran's public relations, 400 questionnaires were distributed as among the participants from each of the mentioned settlements. Then,

in order to analyze the data obtained from the questionnaires, first, the average of 30 quality of life indicators in six dimensions of housing, facilities, facilities and services, transportation, economic and social quality of life was inserted in Excel software and one-sample t-test was used in SPSS software to answer the research question.

Findings: The results of the one-sample t-test for the informal settlement of Islamabad 1 show that the dimensions of transportation and housing are in the average range with averages of 3.15 and 3.13 and according to the theoretical mediocrity of 3. Dimensions of facilities, services, social facilities and economic facilities with averages of $1 < 2.74$, 2.52 , 2.50 , $2.13 < 5$, based on the Likert scale, are below the average range of 3, so it indicates the unfavorable situation of the indicators in Islamabad 1 neighborhood. In general, it can be said that the average general quality of life of Islamabad 1 ($M = 2.77$) is lower than average.

The mean of the studied variables of housing and social quality of life in Haji Pirloo informal settlement show that they have been evaluated as average with averages of 3.02 and 3. Other dimensions studied, facilities, economy, and facilities and services with averages of 2.63, 2.58 and 2.56, which received scores below the average range of 3 are in poor condition. Transport component with an average of 3.56, which received a score higher than the theoretical mediocrity, which indicates the favorable situation of this index in Haji Pirloo residence. Finally, according to the average of the general situation obtained ($M = 2.92$), it can be said that Haji Pirloo's informal residence is in a moderate situation.

In the informal settlement of Islamabad 2, the average score of the respondents for the quality of life variables is as follows. The facility variable with the highest average of 4, which received a score higher than the average of 3, is in a very favorable situation in Islamabad 2 neighborhood. Other dimensions are transportation and housing variables of quality of life, which are evaluated with averages of 3.33 and 3.05 and have a moderate status.

The other variables of this set of economic facilities and services and social dimensions with averages of 2.84, 2.67, and 2.60, based on the theoretical mediocrity of 3, are in an unfavorable situation. In general, according to the obtained average ($M = 3.06$) from the general condition of Islamabad 2 settlement, it can be said that the settlement has a moderate condition. The last neighborhood to be surveyed is the in-

formal settlement of Tarzilo. The results obtained from the one-sample t-test show that the facility index with the highest average of 4 is evaluated to be higher than the theoretical mediocrity of 3, which indicates the very favorable condition of the index in the settlement. The social and housing dimensions, with averages of 3.43 and 3.26, have received above-average scores and are in good condition. Other variables of the set, dimensions of facilities and services, transportation and economy with averages of $1 < 2.88$, 2.75 , $2.52 < 5$, based on the Likert scale and average of 3, which are in an unfavorable situation ($M = 3.22$) has been evaluated to be above the average level.

Discussion: According to the results obtained from the sample test in Table 1, it can be said that the average general quality of life of the residents of informal settlements of Islamabad 2 and Haji Pirloo, based on the Likert scale, at an average level of $1 < 2.92$, $3.06 < 5$ and Islamabad 1 informal settlement with an average of 2.77 at a lower level than the average and Tarzilo informal settlement with an average of 3.22 in the average range with a theoretical average of 3 seems to improve the quality of life indicators and improve the factors that affect satisfaction impacting on the quality of life increasing the satisfaction of residents to a significant extent.

Table 1. Results of t-test to measure the quality of life of residents of informal settlements in the target areas

Target areas studied	average	Statistics T	(P-value)
Islamabad1	2.77	-6.74	0.0001
Haji Pirloo	2.92	-1.75	0.080
Islamabad2	3.06	1.75	0.081
Tarzilo	3.22	6.58	0.0001

Ethical Consideration:

Authors' contributions

All authors have made substantial contributions to this study.

Conflicts of interest

The authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We would like to thank all those who contributed to this study.

مقدمه

شهرنشینی در همه کشورهای در حال توسعه از جمله ایران از سال ۱۹۶۰ میلادی به بعد شدت یافت. به طوری که رشد شهری بی سابقه‌ای در پنج دهه اخیر در ایران روی داده است. طی ۵۵ سال گذشته، نسبت شهرنشینی در ایران از ۳۱ درصد در سال ۱۹۵۶ میلادی به ۷۴ درصد در سال ۲۰۱۶ میلادی رسیده است (مرکز آمار ایران، ۲۰۱۶) و مسائل و مشکلاتی چون فقر، افت کیفیت شاخصهای کیفیت زندگی، ازدیاد بیکاری و غیره را به وجود آورده است.

از مهم‌ترین مسائل شهرنشینی، سکونتگاههای فرودست شهری^۱ یا به تعبیر امروزی اسکان غیررسمی^۲ است. این امر محصول سیاستهای شکست خورده، مدیریت نامطلوب، فساد، قوانین نامناسب، بازار ناکارآمد زمین، سیستمهای ضعیف مالی و فقدان اساسی اراده سیاسی است که باعث ایجاد مشکلات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، امنیتی، زیست محیطی و در نهایت نزول سطح کیفیت زندگی کلانشهرهای ایران شده است (اسماعیل پور، ۲۰۱۰). این روند بستر با اهمیت شدن مفهوم کیفیت زندگی شهری را پیش از پیش فراهم ساخته است (ریچاردز^۳ و همکاران، ۲۰۰۷).

مفهوم کیفیت زندگی یک مفهوم چندبعدی است و باید توسط یک رابطه شبکه‌ای بین ابعاد مختلف نشان داده شود. این روابط با توجه به مکان و جوامع تعیین می‌شوند (ال دین^۴، ۲۰۱۳). مناسب‌ترین راه برای سنجش کیفیت زندگی، استفاده هم‌زمان از شاخصهای عینی و ذهنی آن است. نادیده گرفتن هریک از این شاخصها مشکلاتی را در برنامه‌ریزی به وجود می‌آورد (سالاری سردری و دیگران، ۲۰۱۴). در واقع بهبود سطح کیفیت زندگی در

1. urban slums.

2. urban informal settlements.

3. Richards

4. El Din

هر جامعه‌ای یکی از مهم‌ترین اهداف سیاستهای عمومی آن جامعه است. طبق مطالعات و بررسیهای صورت‌گرفته، حاشیه‌نشینی در شهر ارومیه روند رو به رشدی داشته است؛ به‌طوری‌که این مناطق از ۱۱ محله در سال ۲۰۰۳ میلادی با جمعیت برابر با ۹۰ هزار نفر به ۳۱ محله با جمعیت ۲۴۰ هزار نفر در سال ۲۰۱۷ میلادی افزایش یافته است که از سمت شرق، شمال شرق، شمال غرب و غرب گسترش یافته‌اند.

از پیامدهای حاشیه‌نشینی در شهر ارومیه می‌توان به انواع ناهنجاریها اشاره کرد. اشتغال افراد حاشیه‌نشین در مشاغل غیررسمی و کاذب، وجود ساخت‌وسازهای غیرمجاز، عدم توانایی شهرداریها برای ارائه خدمات مناسب در این مناطق، کاهش آلودگی محیط‌زیست، اثرات نامطلوب فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و... از جمله آثار مخرب حاشیه‌نشینی، چه روی ساکنان آن مناطق و چه روی ساکنان شهر ارومیه هستند. در همین راستا هدف پژوهش حاضر تحلیل کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاههای غیررسمی محلات هدف در شهر ارومیه است. همچنین این پژوهش درصدد پاسخگویی به این سؤال اساسی است که کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاههای غیررسمی محلات هدف در شهر ارومیه از چه وضعیتی برخوردار است؟

مبانی نظری

سکونتگاههای غیررسمی بر اساس تعریف سازمان ملل متحد به سکونتگاههایی اطلاق می‌شود که در آن واحدهایی از مسکن ساخته شده که ساکنان ادعای حقوقی در قبال آن ندارند و این واحدها به‌طور غیرقانونی اشغال شده‌اند و یا سکونتگاهها و مناطقی که با برنامه‌ریزیها و آیین‌نامه‌های موجود غیرمجاز خوانده می‌شوند (سازمان جهانی بهداشت^۱، ۱۹۹۹). درواقع، حاشیه‌نشینی به شرایط غیردوطلبانه گروهها و افرادی که در حاشیه اقتصاد،

1. WHO

اجتماع و سیاست قرار می‌گیرند گفته می‌شود که از دسترسی آنها به منابع، داراییها، خدمات و آزادی حق انتخاب از بین گزینه‌ها جلوگیری می‌شود و درنهایت به فقر می‌انجامد.

بنابراین، این مفهوم بیشتر با بی‌عدالتی، آسیب‌پذیری و فقدان دسترسی به نیازهای اساسی ارتباط دارد (هوسمان^۱، ۲۰۱۶). این سکونتگاهها از آن رو غیررسمی نامیده می‌شوند که در رابطه با موضوع حق مالکیت سکونت، برنامه‌ریزی شهری، طراحی و ساخت‌وساز از قانونهای رسمی پیروی نمی‌کنند (داوی^۲، ۲۰۱۵).

مسئله سکونتگاههای غیررسمی از دیدگاههای متفاوتی نگریسته شده و بر اساس آن نیز با رویکردها و نگرشهای مدیریتی متفاوتی روبه‌رو بوده است. گاهی به‌عنوان یک غده سرطانی ناشی از تجمع فقرای زیاده‌خواه و برآمده از فرهنگ فقر راهی جز برچیدن و تخریب آنها دیده نشده و گاه به‌مثابه یک راه‌حل درخور توجه بیشتر و درنتیجه بهسازی و توانمندسازی دانسته شده است (عباسی فلاح و همکاران، ۲۰۱۷).

در رابطه با مفهوم کیفیت زندگی شهری نیز می‌توان آن را رضایت فرد از زندگی محیط پیرامونی خود دانست (کاتر^۳، ۱۹۸۵). در تعریفی دیگر کیفیت زندگی تعامل پویا بین فرد مفروض، جامعه و محل سکونت او است (مالمن^۴، ۲۰۰۰). همچنین یک مفهوم برای ارزیابی استاندارد زندگی در یک جامعه زمانی جامع است که در آن از تمام جنبه‌های زندگی برای سنجش استفاده شود (چن^۵ و همکاران، ۲۰۱۶).

پس از تعریف مفهوم کیفیت زندگی، به نظر می‌رسد تعریف موضوع اصلی پژوهش یعنی کیفیت زندگی شهری نیز لازم و ضروری باشد. برخی نظریه‌پردازان کیفیت زندگی شهری را احساس خوبی می‌دانند که از ترکیب هویت مکانی، خاطره جمعی و حس تعلق تاریخی شهر به وجود می‌آید. مفهومی که در این تعریف بسیار مهم به نظر می‌رسد، ارتباط عاطفی

1. Husmann
4. Mallman

2. Dovey
5. Chen

3. Cutter

انسان با محیط شهر است (پروفکت^۱ و گوردن^۲، ۱۹۹۲). همچنین در تعریفی دیگر کیفیت زندگی شهری را شامل وضعیت فرد از نظر پایگاه اجتماعی، اقتصادی، سلامت و غیره دانسته و به معنای احساس رضایتی می‌دانند که فرد از زندگی در شهر دارد (مک کر^۳ و همکاران، ۲۰۰۵).

طبق مطالعات اولین گام در راستای سنجش کیفیت زندگی، انتخاب ابعاد آن و سپس انتخاب شاخصهایی است که با استفاده از آن، ابعاد مختلف کیفیت زندگی سنجیده می‌شود (واینر^۴، ۲۰۰۴). برای سنجش و ارزیابی کیفیت زندگی شهری، گروه مطالعاتی دانشگاه وستمنستر^۵ در سال ۱۹۹۸ شاخصهایی را پیشنهاد داده‌اند که بدین شرح است: الف) جرم (خشونت‌آمیز و غیرخشونت‌آمیز)، ب) ایمنی (تصادفات و ایمنی شخصی درک‌شده)، ج) اشتغال (نرخ بیکاری)، د) دستمزد (متوسط درآمد ناخالص هفتگی)، ه) آموزش و پرورش (پیشرفت تحصیلی)، و) بهداشت و درمان (بروز بیماری مزمن قلبی و مشکلات تنفسی جدی)، ز) کیفیت هوا (کیفیت هوای محلی)، ح) ساعات سروصدا (اختلال در خوابان و در خانه)، ط) مسکن (شرایط مسکن و بی‌خانمانی)، ی) ترافیک (سطح ترافیک، طول صف، تنوع زمان سفر)، ک) نشاط اقتصادی (ساختمانهای خالی)، ل) توسعه پایدار (بازیافت زباله و کاهش دی‌اکسید کربن)، م) قابلیت دسترسی (امکانات در فاصله پیاده‌روی، زمان سفر نسبی)، ن) سفر و فعالیت (سفرهای غیرخودرو، زمان صرف شده در خارج از منزل)، س) جامعه (حس مشارکت، ارائه امکانات تفریحی/تفریحی و سرگرمیهای محلی) (کوآن^۶ و هال^۷، ۲۰۰۵). در ادامه ابعاد و شاخصهایی که برای سنجش کیفیت زندگی در پژوهش بکار گرفته شده است در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

1. Profect
4. Dwyer
7. Hall

2. Gorden
5. Westminster

3. McCre
6. Cowan

جدول (۲) ابعاد و شاخصهای مورد مطالعه در پژوهش

ابعاد	شاخصها	منابع
مسکن	مالکیت مسکن	منتخب نگارندگان، ۲۰۲۰.
	حمایت دولتی برای خرید مسکن	New Zealand QOL Reporting System- NQRS(2007).
	تعداد اتاق در واحد مسکونی	منتخب نگارندگان، ۲۰۲۰.
	اندازه واحد مسکونی	Winnipeg Quality of Life Indicators Report(1998), Jimenez Pozo(2007), Berger and Blomquist(2008), Zebardast (2009), Mccera and Stimson(2005), Ulengin (2001), Das(2008).
	کیفیت بنا	Winnipeg Quality of Life Indicators Report(1998), Zebardast (2009), Mccera and Stimson(2005), Mc Mahon(2002), Cinnei de and Fahy (2008).
	تراکم ساختمانی مسکن	Massam (2002), Jaan Lee(2008), Cinnei de and Fahy(2008), Asian Development Bank- ADB(2001), New Zealand QOL Reporting System- NQRS(2007).
دسترسی	دسترسی به فاضلاب	FCM Quality of life Reporting System – QOLRS(2004), Winnipeg Quality of Life Indicators Report(1998), Jimenez Pozo(2007), Berger and Blomquist(2008), Mccera and Stimson(2005), Jaan Lee(2008), Cinnei de and Fahy (2008), Ulengin (2001), Mercer(2007), UN-Habitat (1998).
امکانات و خدمات	وضعیت خدمات بانکی	Mercer(2007), Ulengin (2001), Mccera and Stimson(2005).
	وضعیت خدمات پستی	Asian Development Bank- ADB(2001), Mercer(2007), Ulengin (2001), Mccera and Stimson(2005).

ابعاد	شاخصها	منابع
امکانات و خدمات	دسترسی به مراکز آموزشی	Ulengin (2001), Mc Mahon(2002), Turksever and Atalik(2001), Mccera and Stimson(2005), Santos and Martins(2007), Berger and Blomquist(2008), Winnipeg Quality of Life Indicators Report(1998), Ji and Xu (2002), Jimenez Pozo(2007), EL-Osta(2007).
	دسترسی به مراکز فضاهای سبز، تفریحی و فراغتی	فعالهای سبز Bostock Marketing group- BMG (2008), Winnipeg Quality of Life Indicators Report(1998), Massam (2002), Jimenez Pozo(2007), Santos and Martins(2007), Mc Mahon(2002), Cinnei de and Fahy (2008), Ulengin (2001), Das(2008).
		تفریحی و فراغتی New Zealand QOL Reporting System-NQRS(2007), Winnipeg Quality of Life Indicators Report(1998), Jimenez Pozo(2007), EL-Osta(2007), Santos and Martins(2007), Turksever and Atalik(2000), Jaan Lee(2008), Das(2008), Mercer(2007).
	دسترسی به مراکز ورزشی	Mercer(2007), Ulengin (2001), Turksever and Atalik(2000), Santos and Martins(2007), Bostock Marketing group- BMG (2008).
	رضایت از دسترسی به مراکز بهداشتی و درمانی	Ulengin (2001), Cinnei de and Fahy (2008), Santos and Martins(2007), Winnipeg Quality of Life Indicators Report(1998), EL-Osta(2007).
	خدمات تجاری روزمره	منتخب نگارندگان، ۲۰۲۰.
	وضعیت خیابانها	Ulengin (2001), Cinnei de and Fahy (2008), Jaan Lee(2008), Mc Mahon(2002), Bostock Marketing group- BMG (2008), Winnipeg Quality of Life Indicators Report(1998), Massam (2002).

ابعاد	شاخصها	منابع
امکانات و خدمات	وضعیت روشنایی خیابانها	Ulengin (2001)
	جمع آوری و دفع زباله	Das(2008), Ulengin (2001), Jaan Lee(2008), Mc Mahon(2002).
	دسترسی تا بازار اصلی شهر	منتخب نگارندگان، ۲۰۲۰.
حمل و نقل	وضعیت ترافیک	New Zealand QOL Reporting System- NQRS(2007), World Health Organization (1997), Mercer(2007), Das(2008), Ulengin (2001), Cinnei de and Fahy (2008), Mc Mahon(2002), Turksever and Atalik(2000), London sustainable Development Commission(2004), Winnipeg Quality of Life Indicators Report(1998), Santos and Martins(2007).
	وضعیت حمل و نقل عمومی	New Zealand QOL Reporting System- NQRS(2007), World Health Organization (1997), UN-Habitat (1998), Asian Development Bank- ADB(2001), Mercer(2007), Das(2008), Ulengin (2001), Cinnei de and Fahy (2008), Mc Mahon(2002), Turksever and Atalik(2000), Santos and Martins(2007), Berger and Blomquist(2008), Bostock Marketing group- BMG (2008), London sustainable Development Commission(2004), FCM Quality of life Reporting System – QOLRS(2004), Winnipeg Quality of Life Indicators Report(1998), Massam (2002).
اقتصادی	وضعیت شغلی سرپرست خانوارها	New Zealand QOL Reporting System- NQRS(2007), UN-Habitat (1998), Ulengin (2001), Das(2008), Jaan Lee(2008), Mc Mahon(2002), Berger and Blomquist(2008), London sustainable Development Commission(2004), FCM Quality of life Reporting System – QOLRS(2004), Winnipeg Quality of Life Indicators Report(1998), Massam (2002), Rapley (2005), Ji and Xu (2002), EL-Osta(2007).

ابعاد	شاخصها	منابع
اقتصادی	میزان درآمد ماهیانه خانوارها	World Health Organization (1997), UN-Habitat (1998), Asian Development Bank- ADB(2001), Ulengin (2001), Das(2008), Bostock Marketing group- BMG (2008), FCM Quality of life Reporting System – QOLRS(2004), Winnipeg Quality of Life Indicators Report(1998), Rapley (2005), Ji and Xu (2002).
	میزان هزینه ماهیانه خانوارها	World Health Organization (1997), UN-Habitat (1998), Asian Development Bank- ADB(2001), Ulengin (2001), Das(2008), Turksever and Atalik(2000), Mccera and Stimson(2005), Bostock Marketing group- BMG (2008), FCM Quality of life Reporting System – QOLRS(2004), Winnipeg Quality of Life Indicators Report(1998).
اجتماعی	تعداد افراد خانوار	منتخب نگارندگان، ۲۰۲۰.
	میزان متوسط تحصیلات خانوار	Ulengin (2001), Mc Mahon(2002), Berger and Blomquist(2008), Winnipeg Quality of Life Indicators Report(1998).
	احساس هویت و تعلق خاطر	Jaana Lee(2008), Cinnei de and Fahy (2008), Massam (2002).
	روابط همسایگی	Das(2008), Ulengin (2001), Jaana Lee(2008), Turksever and Atalik(2000), Mccera and Stimson(2005), Winnipeg Quality of Life Indicators Report(1998), Massam (2002), EL-Osta(2007).
	رضایت از عملکرد شهرداری	New Zealand QOL Reporting System- NQRS(2007), Das(2008), London sustainable Development Commission(2004), FCM Quality of life Reporting System – QOLRS(2004), Massam (2002), Rapley (2005), Ji and Xu (2002), Das(2008).

ابعاد	شاخصها	منابع
ع _۱ ع _۲ ع _۳ ع _۴	میزان مشارکت در امور محله	New Zealand QOL Reporting System- NQRS(2007), Das(2008), London sustainable Development Commission(2004), FCM Quality of life Reporting System – QOLRS(2004), Massam (2002), Rapley (2005), Ji and Xu (2002).
	امنیت زنان و کودکان در محله	Mercer(2007), Ulengin (2001).
ع _۵ ع _۶ ع _۷ ع _۸	میزان رضایت ساکنان از محله	محسنی (۲۰۰۱: ۲۵۹)
	رضایت از کیفیت زندگی محله نسبت به چهار سال گذشته	
	میزان امید از ارتقاء کیفیت زندگی محله در آینده	

پیشینه تجربی

در سالهای اخیر مطالعه در مورد موضوع کیفیت زندگی به طور فزاینده ای بر محور ماهیت شهری متمرکز شده و توجه به کیفیت زندگی شهرها در میان مطالعات پژوهش های بیشتری به چشم می خورد. تحقیق حاضر نیز از جمله تحقیقات اخیر در این زمینه است که با استفاده از تجربه های پیشین در باب کیفیت زندگی، تلاش دارد که با توجه به مورد مطالعه و شرایط اجتماعی خاص آن، به موضوع کیفیت زندگی در میان سکونتگاه های غیررسمی بپردازد.

جودی و همکاران (۲۰۲۱) در مقاله خود با عنوان «سنجش کیفیت زندگی در سکونتگاه های غیررسمی شهر میاندوآب» به بررسی سنجش کیفیت زندگی در سکونتگاه های غیررسمی شهر میاندوآب مبادرت ورزیدند. نتایج به دست آمده نشان می دهد که چهار شاخص اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و زیست محیطی کیفیت زندگی در سکونتگاه های غیررسمی

شهر میاندوآب گویای نامناسب بودن وضعیت شاخصها است. همچنین آزمون آنووا تأیید کرد که ۱۰ محله مورد مطالعه از نظر شاخصهای اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی در سطح کمتر از ۰/۰۵ تفاوت معناداری دارند اما در زمینه شاخص اقتصادی (سطح معناداری برابر با ۰/۰۹۴) شرایط یکسانی وجود دارد. سنجش اثر مدیریت شهری بر بهبود کیفیت زندگی از طریق معادلات ساختاری نیز تأیید کرد که میزان تبیین برای شاخص اجتماعی برابر با ۰/۹۷؛ برای شاخص اقتصادی برابر با ۰/۴۸؛ برای شاخص کالبدی برابر با ۰/۹۳ و برای شاخص زیست محیطی برابر با ۰/۵۵ است؛ بنابراین بیشترین اثر مدیریت شهری بر شاخص اجتماعی و سپس کالبدی است.

پوراحمد و همکاران (۲۰۱۷) در مقاله‌ای تحت عنوان «سنجش کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های غیررسمی، مطالعه موردی: محله اسلام‌آباد تهران» با تأکید بر کیفیت نامطلوب زندگی در نواحی مختلف شهری تهران، به سنجش میزان رضایت از کیفیت زندگی محله اسلام‌آباد تهران پرداخته و عوامل نارضایتی ساکنان از کیفیت زندگی را بررسی کردند. نتایج این مقاله نشان می‌دهد که بیشترین نارضایتی از عوامل اقتصادی و امنیتی در محله مورد نظر بوده و همچنین عوامل کالبدی، خدمات و دسترسی بیشترین تأثیر ذهنی را بر کیفیت زندگی ساکنان گذاشته است.

ایراندوست و پاکزاد (۲۰۱۷) در پژوهش خود با موضوع «ارزیابی دگرگونی کیفیت زندگی در سکونتگاههای غیررسمی در دهه گذشته (مطالعه موردی: دولت‌آباد کرمانشاه)» در دو مقطع زمانی در بازه هشت سال به بررسی همسنجی دگرگونی مسکن و شرایط زندگی در یکی از بزرگ‌ترین سکونتگاههای غیررسمی شهر کرمانشاه پرداخته‌اند. یافته‌ها حاکی از آن است که شاخصهای گوناگون مؤثر بر زندگی تهنی‌دستان، از جمله شاخصهای جمعیتی، اشتغال و بیمه، دسترسی، مسکن، تسهیلات، دسترسی به منابع مالی رسمی تأمین مسکن و کسب‌وکار روند روبه بهبودی داشته‌اند. این روند در بیشتر موارد چشمگیر و درخور نگرش

بوده است. در مقابل، با توجه به یکپارچگی سکونتگاه با شهر و گسترش فرهنگ شهری، برخی شاخصهای وابسته به سرمایه اجتماعی با افت روبرو بوده است. این بررسی نشان داد که روند دشواریهای دولت‌آباد از چالش کالبدی به‌سوی چالشی اجتماعی گردش کرده و مسئله و نیاز امروز آن از سرشت توسعه اجتماع محلی است.

شکری و غنی‌پور (۲۰۱۶) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی و تحلیل کیفیت محیط زندگی در سکونتگاههای غیررسمی (محلات کتی، سادات‌محله، موزیرج و هفت تن شهر بابل)» با روش توصیفی-پیمایشی به بررسی میزان رضایتمندی ساکنان سکونتگاههای غیررسمی شهر بابل از کیفیت محیط زندگی آنها پرداختند. در این پژوهش، میزان رضایتمندی ساکنان سکونتگاههای غیررسمی شهر بابل از کیفیت محیط زندگی در پنج حوزه سکونت، اوقات فراغت، آلوده‌شد، امنیت و محیط‌زیست و بهداشت موردبررسی قرار گرفت. نتایج به‌دست‌آمده نشان‌دهنده آن است که میزان رضایتمندی ساکنان محلات هدف از کیفیت محیط زندگی با میانگین ۲/۸ (با میانه نظری ۳) نامطلوب ارزیابی شده است. در این راستا میزان رضایتمندی از حوزه‌های تفریحی و اوقات فراغت، سکونت و محیط‌زیست و بهداشت کمتر از میانگین و حوزه‌های امنیت و آلوده‌شد کمی بیشتر از میانگین است.

بهزادفر و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی شاخصهای توانمندسازی در سکونتگاههای غیررسمی با رویکرد دارایی‌مبنا در کلانشهر تهران» در محله میان‌آباد اسلام‌شهر دریافتند که همبستگی میان شاخص کالبدی بالاتر از بقیه موارد بوده و بعداز آن زیرشاخص درآمد ماهیانه مربوط به شاخص نیاز مالی بالاترین میزان همبستگی را به میزان رضایت ساکنان محله میان‌آباد اسلام‌شهر به‌عنوان یک سکونتگاه غیررسمی به خود اختصاص می‌دهد.

چام هوری^۱ و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهش خود با عنوان «چارچوب مفهومی مشارکت

1. Cham Hori

مردمی در تأمین کیفیت زندگی فقرای شهری در مالزی» معتقدند کیفیت زندگی و فقر شهری یک میدان در حال رشد تحقیقات است که نمی‌تواند از هم جدا باشد. این‌طور به نظر می‌رسد که کیفیت زندگی موردتوجه و علاقه بسیاری از احزاب، مدیران و برنامه‌ریزان شهری است و کیفیت زندگی نیاز به تلاشهای بی‌پایان دارد. بااین‌حال، تلاش برای بهبود درک در مورد کیفیت زندگی نباید محدود باشد که عبارتند از: مشارکت عمومی در حصول اطمینان از کیفیت زندگی در میان افراد فقیر شهری است.

همان‌طور که در تجربه‌های پیشین دیده می‌شود، نظر به اینکه هر پژوهش در چه سطحی و در چه نوع فرهنگی انجام شده است تفاوت‌هایی دارند اما اکثر مطالعات بر این نکته تأکید دارند که مسائل اقتصادی از مهم‌ترین موارد به‌دست‌آمده و موردنظر ساکنان است. حال‌آنکه در بحث مسائل و اثرات امنیتی، سیاسی و مدیریتی نیز، کیفیت زندگی دستخوش تحول و تغییراتی است که در صورت دیده‌نشدن سیر قهقرایی خود را بیش از این طی خواهد کرد. افت کیفیت زندگی و به‌تبع تضادهای ایجادشده در ذهن ساکنان سکونتگاههای غیررسمی در هر مکان، قابلیت ایجاد بحران‌هایی را در پی خواهد داشت که متون شهری را به چالش کشیده و افزایش مشکلات امنیتی، آسیب‌های اجتماعی و غیره را به دنبال خواهد داشت. ازاین‌رو مطالعه حاضر نیز با توجه به جامعه هدف موردبررسی، به ارزیابی و تحلیل کیفیت زندگی در این مناطق پرداخته است. بهبود سطح کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاههای غیررسمی در گرو ارزیابی و تحلیل شاخص‌های موردنظر مطالعه حاضر است. نویسندگان این مقاله اعتقاد دارند که انعکاس این موارد و مسائل اثرگذار بر کیفیت زندگی افراد و خانوارها می‌تواند بر تصمیمات سیاست‌گذاران و مدیران شهری اثر گذاشته و برای بهبود شرایط ساکنان مفید باشد.

روش

این تحقیق به لحاظ روش از نوع توصیفی-تحلیلی و از نظر هدف کاربردی و به لحاظ نوع داده‌ها کمی است. اطلاعات از طریق مراجعه به منابع معتبر کتابخانه‌ای و اسنادی، مطالعات میدانی و پرسشنامه گردآوری شده است. شیوه نمونه‌گیری به روش خوشه‌ای و تصادفی ساده بوده است. بدین صورت که از ۳۱ محله سکونتگاه غیررسمی شناسایی شده در شهر ارومیه، ۴ سکونتگاه اسلام‌آباد ۱، حاجی پیرلو، اسلام‌آباد ۲ و طرزیلو به عنوان محدوده‌های مورد مطالعه محلات هدف انتخاب شدند. لذا جامعه آماری پژوهش، ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی محلات هدف بودند که با استفاده از رابطه عمومی کوکران تعداد ۴۰۰ عدد پرسشنامه به عنوان حجم نمونه به تفکیک برای هر یک از سکونتگاه‌های مذکور تعیین شد. (جایی که ضریب اطمینان برابر با ۹۵ درصد، n برابر با حجم جامعه، $0/p=q=$ و $1/z=96$ است. محاسبات طبق فرمول کوکران برای سکونتگاه‌های غیررسمی اسلام‌آباد ۱، حاجی پیرلو، اسلام‌آباد ۲ و طرزیلو به ترتیب ۳۷۹، ۳۷۳، ۳۷۶ و ۳۷۲ نفر است که محقق اعداد را به عدد ۴۰۰ برای توزیع پرسشنامه افزایش داده است.

$$n = \frac{\frac{Z^2 p}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{Z^2 p}{d^2} - 1 \right)}$$

سؤالات پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت ۵ مقیاسی طراحی شده و پاسخها به پنج دسته خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم تقسیم شدند. روایی پرسشنامه‌ها با استفاده از روایی صوری صورت گرفته و پرسشنامه طراحی شده به تأیید تعدادی از اساتید دانشگاه ارومیه رسیده است.

برای برآورد پایایی پرسشنامه‌ها نیز از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار آن برابر با ۰/۷۸ و بیانگر پایایی درونی پرسشنامه بود. پس از آن با استفاده از ۳۰ شاخص

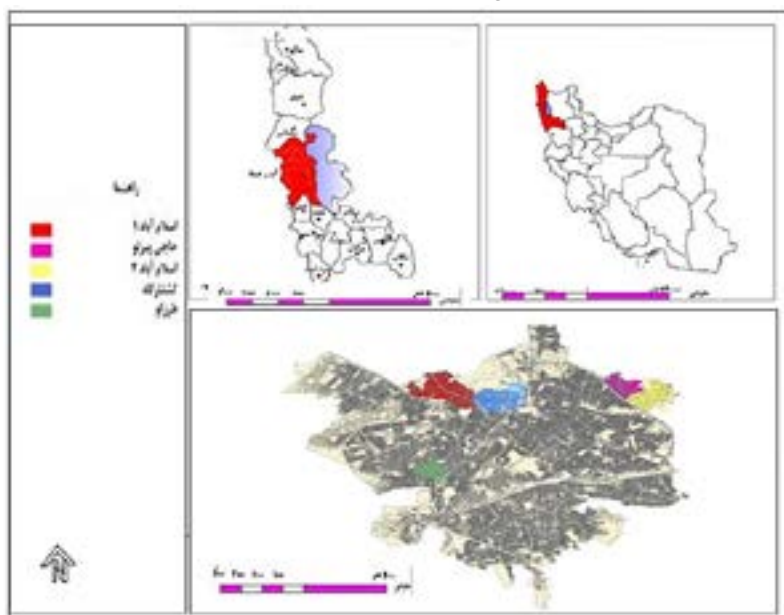
کیفیت زندگی در ۶ بعد مسکن، تأسیسات، امکانات و خدمات، حمل و نقل و بعد اقتصادی و اجتماعی کیفیت زندگی بررسی شد. سرانجام برای تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه‌ها، ابتدا میانگین هر یک از شاخصها در محیط نرم‌افزار Excel به منظور محاسبه شاخصها در ۶ بعد مسکن، تأسیسات، امکانات و خدمات، حمل و نقل و بعد اقتصادی و اجتماعی کیفیت زندگی به دست آمد و سپس از آزمون t تک‌نمونه‌ای در نرم‌افزار SPSS برای پاسخ به سؤال پژوهش استفاده شد.

در رابطه با محدوده مورد مطالعه باید گفت که شهرستان ارومیه یکی از شهرستانهای چهارده‌گانه استان آذربایجان غربی است که در قسمت میانی استان قرار گرفته است. مطابق با سرشماری عمومی (۲۰۱۶) جمعیت شهر ارومیه برابر با ۷۳۶/۲۲۴ نفر است (مرکز آمار ایران، ۲۰۱۶). مساحت این شهر حدود ۱۰۵۴۸ هکتار است (طرح تفصیلی شهر ارومیه، ۲۰۱۵). در شهر ارومیه ۳۱ محله سکونتگاه غیررسمی با جمعیت ۲۴۰ هزار نفر شناسایی شده است. سکونتگاههای غیررسمی اسلام‌آباد ۱، حاجی پیرلو، اسلام‌آباد ۲ و طریزلیو از مهم‌ترین سکونتگاههای مهاجرپذیر در شهر ارومیه هستند و جزء محلات هدف از سوی نهادهای مدیریت شهری در شهر ارومیه با هدف بهبود سطح کیفیت زندگی هستند. همچنین این محلات به‌عنوان محدوده‌های مورد مطالعه تعیین شده در پژوهش بررسی شدند.

در شکل شماره ۱ موقعیت شهر ارومیه در کشور و استان آذربایجان غربی و موقعیت سکونتگاههای غیررسمی محلات هدف در شهر ارومیه نشان داده شده است. در جدول شماره ۳، ویژگیهای سکونتگاههای محلات هدف در شهر ارومیه آورده شده است.

شکل (۱) موقعیت شهر ارومیه در کشور و استان آذربایجان غربی و موقعیت سکونتگاههای

غیررسمی محلات هدف در شهر ارومیه

منبع: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان آذربایجان غربی

جدول (۳) ویژگیهای سکونتگاههای غیررسمی محلات هدف در شهر ارومیه

منطقه	موقعیت محدوده	مساحت (هکتار)	جمعیت	محدوده‌های مورد مطالعه
منطقه ۳	شمال غرب	۳۴۹	۳۰۷۹۸	اسلام‌آباد ۱
منطقه ۲	شمال شرق	۵۷	۱۳۰۱۱	حاجی پیرلو
منطقه ۲	شمال شرق	۱۴۰	۱۸۶۷۲	اسلام‌آباد ۲
منطقه ۳	جنوب غرب	۵۹	۱۲۶۲۴	طرزیلو

منبع: مظفری‌نیا، ۲۰۱۸

مساحت سکونتگاههای غیررسمی ارومیه ۱۱۴۰ هکتار است که جمعیتی معادل ۲۴۰ هزار نفر را در خود جای داده است. در حال حاضر بیش از ۳۳ درصد جمعیت شهر ارومیه در سکونتگاههای غیررسمی و حاشیه شهر ساکن شده‌اند که به دلیل مهاجرت بی‌رویه ساکنان روستاها این جمعیت در حال افزایش است. طبق استناد به گزارش‌های شرکت مادر تخصصی عمران و بهسازی شهری ایران در استان آذربایجان غربی و مصاحبه با ساکنان سکونتگاههای غیررسمی محلات هدف، نبود امکانات مناسب بهداشتی و رفاهی، نبود جاده و معابر مناسب، نبود آب، برق و گاز و حتی مدارس مناسب و مورد نیاز برای برخورداری از آموزش استاندارد، بیکاری و سایر مشکلات اجتماعی از بالاترین شکایات مردم مناطق حاشیه‌نشین از شهرداری و نمایندگان در سالهای گذشته بوده است.

یافته‌ها

در این پژوهش به منظور تحلیل کیفیت زندگی محلات هدف در شهر ارومیه (سکونتگاههای غیررسمی اسلام‌آباد ۱، حاجی پیرلو، اسلام‌آباد ۲ و طرزیلو)، با توجه به نرمال بودن داده‌های به دست آمده از پرسشنامه‌ها، از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شد که نتایج آن به تفصیل در چهار محله مذکور، مطرح می‌شود.

جدول شماره ۴، نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای و وضعیت میانگین متغیرهای پژوهش را برای سکونتگاه غیررسمی اسلام‌آباد ۱ نشان می‌دهد. ابعاد مسکن و حمل و نقل کیفیت زندگی با میانگینهای ۳/۱۳ و ۳/۱۵ بالاترین نمره را در میان دیگر متغیرها دریافت کرده‌اند. این میانگینها در محدوده میانه نظری ۳ است. در نتیجه می‌توان گفت متغیرهای حمل و نقل و مسکن از وضعیت مساعدی برخوردار هستند. شاخص بعدی، بعد تأسیسات است که ($2/50 < 3$) نشان‌دهنده وضعیت نامطلوب این متغیر است. سیستم فاضلاب در سکونتگاه اسلام‌آباد ۱ در وضعیت نامساعدی قرار دارد که این وضعیت به دلیل نبود سیستم فاضلاب

استاندارد و بهداشتی و استفاده از سیستم چاه به منظور دفع فاضلاب از خیابان کوهنورد (خیابان تپه) رو به انتهای سکونتگاه است.

شاخص دیگر، بعد امکانات و خدمات کیفیت زندگی ($M = 2/74 < 3$) است که در وضعیت نامساعدی قرار دارد. از کمبودهای اصلی سکونتگاه غیررسمی اسلام آباد ۱ کمبود مراکز بهداشتی و درمانی، نبود فضاهای سبز و تفریحی، مراکز فرهنگی و سالنهای ورزشی و نبود پاتوق مناسب برای جوانان است که از سرزندگی و پویایی محله کاسته است. شاخص دیگر در این مجموعه، بعد اقتصادی و اجتماعی ($M = 2/52 < 3$ ، $M = 2/13$) ارزیابی شده است که در وضعیت نامساعدی قرار دارد. به طور کلی، با توجه به جدول میانگین نیز می توان عنوان کرد که میانگین وضعیت کلی کیفیت زندگی بهره‌بران سکونتگاه غیررسمی اسلام آباد ۱ ($M = 2/77 < 3$) در سطح نازلی از شاخصهای کیفیت زندگی قرار گرفته است.

جدول (۴) نتایج آزمون t برای سنجش ابعاد کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاه غیررسمی اسلام آباد ۱

احتمال (p)	t	میانگین (M)	ابعاد
۰۰۰۱/۰	۸۶/۵	۱۳/۳	مسکن
۰۰۰۱/۰	-۵۵/۶	۵۰/۲	تأسیسات
۰۰۰۱/۰	-۹۴/۱۱	۷۴/۲	امکانات و خدمات
۰۰۰۱/۰	۴۲/۴	۱۵/۳	حمل و نقل
۰۰۰۱/۰	-۳۲/۲۲	۱۳/۲	اقتصادی
۰۰۰۱/۰	-۴۳/۱۵	۵۲/۲	اجتماعی
۰۰۰۱/۰	-۷۴/۶	۷۷/۲	وضعیت کلی

جدول شماره ۵، میانگین متغیرهای مورد بررسی مسکن و اجتماعی کیفیت زندگی در سکونتگاه غیررسمی حاجی پیرلو را نشان می دهد که طبق آن ($M = 3$ و $3/02$) است. بر این اساس می توان نتیجه گرفت که متغیرهای مسکن و اجتماعی در وضعیت نسبتاً مناسبی

قرار دارند. با توجه به مصاحبه با ساکنان، اکثر ساکنان سکونتگاه غیررسمی حاجی پیرلو از روستاهای مشترک چون ماکو در این محله سکنی گزیده‌اند. به همین دلیل روابط خوب همسایگی در محله حاکم است که این امر باعث افزایش امنیت زنان و کودکان و رضایت خاطر ساکنان در سکونتگاه حاجی پیرلو شده است.

شاخص بعدی، بعد تأسیسات با میانگین $2/63$ در وضعیت نامساعدی قرار دارد. همچنین سیستم فاضلاب در هسته اولیه این سکونتگاه و محله گلشن به صورت استاندارد و بهداشتی نیست و دفع فاضلاب از طریق چاه انجام می‌شود. این معضل باعث ایجاد مشکلات و آلودگیهای زیست محیطی بسیاری به خصوص در انتهای سکونتگاه شده است که سلامت و بهداشت ساکنان سکونتگاه را در معرض خطر قرار می‌دهد. بعد امکانات و خدمات ($M=2/56 < 3$) در وضعیت نامساعدی قرار دارد. بعد حمل و نقل با میانگین $3/56$ از وضعیت مساعدی برخوردار است. آخرین متغیر مورد بررسی، بعد اقتصادی با میانگین $2/58$ در وضعیت نامساعدی قرار دارد. با توجه به مصاحبه با ساکنان و مطالعات محقق، ساکنان سکونتگاه غیررسمی حاجی پیرلو به دلیل نداشتن مهارت و رو آوردن به شغل‌های آزاد (کارگر، راننده، بیکار و...) از وضعیت نامناسب اقتصادی رنج می‌برند. وضعیت کلی کیفیت زندگی سکونتگاه حاجی پیرلو نیز با توجه به میانگین نهایی ($M=2/92$)، متوسط ارزیابی می‌شود.

جدول (۵) نتایج آزمون t برای سنجش ابعاد کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاه غیررسمی حاجی پیرلو

ابعاد	میانگین (M)	t	احتمال (p)
مسکن	3/02	0/49	0/622
تأسیسات	2/63	-5/57	0/0001
امکانات و خدمات	2/56	-13/38	0/0001
حمل و نقل	3/56	15/26	0/0001
اقتصادی	2/58	-9/63	0/0001

ابعاد	میانگین (M)	t	احتمال (p)
اجتماعی	۳	۰/۰۵	۰/۹۶۰
وضعیت کلی	۲/۹۲	-۱/۷۵	۰/۰۸۰

وضعیت میانگین نمره پاسخگویان برای متغیرهای کیفیت زندگی سکونتگاه غیررسمی اسلام‌آباد ۲ در جدول ۶ نشان داده شده است. ابعاد مسکن و حمل و نقل با میانگینهای >3 و $3/05$ و $M=3/33$ از وضعیت مطلوبی برخوردار هستند. شاخص بعدی، بعد تأسیسات است که با نمره میانگین ۴ در وضعیت مطلوب متغیر در سکونتگاه قرار دارد. شاخصهای دیگر، ابعاد امکانات و خدمات و اجتماعی کیفیت زندگی ($3 < 2/67$ و $M=2/60$) در وضعیت نامساعدی قرار دارند. آخرین متغیر موردبررسی، بعد اقتصادی ($3 < 2/84$) در وضعیت نامطلوبی قرار دارد. به‌طورکلی با توجه به میانگین نهایی ($M=3/06$)، کیفیت زندگی محله اسلام‌آباد ۲ در محدوده متوسط قرار دارد.

جدول (۶) نتایج آزمون t برای سنجش ابعاد کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاه غیررسمی اسلام‌آباد ۲

ابعاد	میانگین (M)	t	احتمال (p)
مسکن	۳/۰۵	۱/۲۴	۰/۲۱۳
تأسیسات	۴	۲۸/۲۴	۰/۰۰۰۱
امکانات و خدمات	۲/۶۷	-۹/۰۹	۰/۰۰۰۱
حمل و نقل	۳/۳۳	۹/۲۴	۰/۰۰۰۱
اقتصادی	۲/۸۴	-۳/۴۵	۰/۰۰۱
اجتماعی	۲/۶۰	-۹/۰۲	۰/۰۰۰۱
وضعیت کلی	۳/۰۶	۱/۷۵	۰/۰۸۱

جدول شماره ۷ وضعیت میانگین ابعاد کیفیت زندگی سکونتگاه غیررسمی طرزیلو را نشان می‌دهد. متغیرهای مسکن و بعد اجتماعی کیفیت زندگی با میانگینهای ۳/۲۶ و ۳/۴۳ از وضعیت مطلوبی برخوردار هستند. شاخص بعدی، بعد تأسیسات $M = 4/50 > 3$ در وضعیت بسیار مطلوب است. متغیرهای دیگر، ابعاد امکانات و خدمات، حمل و نقل و اقتصادی کیفیت زندگی ($3 < 2/88$ ، $2/75$ و $M = 2/52$) گویای وضعیت نامساعد متغیرها است. ساکنان سکونتگاه طرزیلو به دلیل نبود وسایل حمل و نقل عمومی چون تاکسی و اتوبوس به منظور دسترسی و سهولت در رفت و آمد بین سکونتگاه و مراکز شهر ارومیه دچار مشکل هستند. با توجه به جدول میانگین، وضعیت کلی سکونتگاه غیررسمی طرزیلو ۳/۲۲ از سطح مطلوبی برخوردار است و ساکنان سکونتگاه رضایت‌مندی نسبی دارند.

جدول (۷) نتایج آزمون t برای سنجش ابعاد کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاه غیررسمی طرزیلو

ابعاد	میانگین	آماره t	سطح معناداری (P-value)
مسکن	۳/۲۶	۶/۹۰	۰/۰۰۰۱
تأسیسات	۴/۵۰	۵۹/۹۲	۰/۰۰۰۱
امکانات و خدمات	۲/۸۸	۳-/۷۱	۰/۰۰۰۱
حمل و نقل	۲/۷۵	۸-/۹۳	۰/۰۰۰۱
اقتصادی	۲/۵۲	۹-/۷۹	۰/۰۰۰۱
اجتماعی	۳/۴۳	۱۰/۲۹	۰/۰۰۰۱
وضعیت کلی	۳/۲۲	۶/۵۸	۰/۰۰۰۱

در جمع‌بندی کلی یافته‌های پژوهش، طبق مطالعات صورت‌گرفته، ۳۱ محله سکونتگاه غیررسمی در این شهر وجود دارد که چهار سکونتگاه غیررسمی هدف اسلام‌آباد ۱، حاجی پیرلو، اسلام‌آباد ۲ و طرزیلو در پژوهش حاضر مورد بررسی قرار گرفته است. مطابق با نتایج نهایی به‌دست آمده از آزمون تی تک‌نمونه‌ای در جدول شماره ۸، می‌توان گفت که میانگین

وضعیت کلی کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاههای غیررسمی اسلام آباد ۲ و حاجی پیرلو، بر اساس طیف لیکرت، در سطح متوسط $5 < 2/92$ ، $3/06 < 1$ ، سکونتگاه غیررسمی اسلام آباد ۱ با میانگین $2/77$ در سطح پایین تر از حد متوسط و در سطح نازلی از شاخصهای کیفیت زندگی قرار دارد و سکونتگاه غیررسمی طرزیلو با میانگین $3/22$ ، بالاتر از حد متوسط و در وضعیت مطلوب با میانه نظری ۳ ارزیابی شده است و از رضایت نسبی ساکنان سکونتگاه برخوردار است. به نظر می رسد با بهبود شاخصهای کیفیت زندگی توسط متولیان امور شهری و ارتقای سطح عواملی که بر رضایتمندی از کیفیت زندگی تأثیر می گذارد بتوان رضایتمندی ساکنان را تا حد شایان توجهی افزایش داد.

جدول (۸) نتایج آزمون t برای سنجش ابعاد کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاه غیررسمی

محلات هدف

محلات هدف مورد مطالعه	میانگین (M)	t	احتمال (p)
اسلام آباد ۱	۲/۷۷	-۶/۷۴	۰/۰۰۰۱
حاجی پیرلو	۲/۹۲	-۱/۷۵	۰/۰۸۰
اسلام آباد ۲	۳/۰۶	۱/۷۵	۰/۰۸۱
طرزیلو	۳/۲۲	۶/۵۸	۰/۰۰۰۱

بحث

با توجه به ملاحظات نظری مطالعه و نیز مرور و بررسی تجربه های پیشین مرتبط، می توان چنین بیان کرد که تحلیل کیفیت زندگی ساکنان در ۶ بعد مورد بررسی مطلوب نیست. هرچند در برخی ابعاد از جمله مسکن و امنیت تا حدودی می توان به برخی نقاط همچون حاجی پیرلو خوش بین بود اما این شرایط در بلندمدت به دلیل مسائل اقتصادی موجود به کاهش می گراید. آنچه در مبانی نظری نیز بدان اشاره شد وجود یک دیدگاه منفی به ساکنان این گونه

سکونتگاههاست. تا جایی که به دیده غده‌های سرطانی به این مناطق نگریسته می‌شود. این نگاه در بین مدیران شهری و مسئولان نیز رواج دارد و عدم همه‌جانبه نگری و نگاه سیستمی در این سکونتگاهها به چشم می‌خورد.

این مهم در محله حاجی پیرلو که بر اساس شاخص‌ها، کیفیت زندگی متوسط ارزیابی شد، عیان است. اگر دیدگاه متولیان امور شهری تنها به مباحث امنیتی متمرکز شود، نه تنها کیفیت زندگی بهبود نمی‌یابد بلکه بر سایر جنبه‌ها نیز اثر گذاشته و چالش‌ها را تشدید می‌کند. همچنین در محله اسلام‌آباد ۲، طرزیلو و اسلام‌آباد ۱ نیز با وجود رضایت‌مندی نسبی در برخی شاخص‌ها، پژوهشگران با بررسی بیشتر میدانی کیفیت زندگی در بین ساکنان سکونتگاههای غیررسمی ارومیه را نامطلوب و برای یک شهر مرزی که دائما در معرض چالش‌های امنیتی برون‌مرزی است نامساعد ارزیابی کرده‌اند.

ترمزهای توسعه مناطق در گرو تضمین اقتصادی ساکنان مناطق کشور است. اگر این بعد به‌درستی اصلاح و ساماندهی شود می‌توان انتظار داشت که کیفیت زندگی نیز به‌سوی پایداری حرکت کند.

ملاحظات اخلاقی

منابع مالی

هیچ‌گونه حمایت مالی از هیچ سازمانی برای نگارش مقاله دریافت نشده است.

تضاد منافع

در این مقاله تضاد منافع وجود ندارد.

اصول اخلاقی تحقیق

نگارنده تمامی نکات اخلاقی را در این مقاله رعایت کرده است.

- Abbasi Fallah, W., Razavi Parizi, M., & Mihankhah, M. (2017). Spatial patterns of delinquency with informal settlements (case study: theft crimes in informal settlements of Varamin). *Journal of Disciplinary Geography*, 5(18), 109-133. (in Persian)
- Detailed plan of Urmia city, 2015, 62.
- ADB (2001) *Urban Indicators for Managing Cities: Cities Data Book*. Eds., M.S. Westfall and V. A. de Villa. Manila: ADB.
- Bostock Marketing Group Ltd). (2008). *Quality of Life Survey, Prepared for: Liverpool City Council*, <http://www.liverpool.gov.uk/Images/tcm21-131461.pdf>.
- Berger, Mark C. & Blomquist, Glenn C. & Sabirianova Peter, Klara. (2008). Compensating differentials in emerging labor and housing markets: Estimates of quality of life in Russian cities. *Journal of Urban Economics*, 63(1), 25-55.
- Chen, S., Cerin, E., Stimson, R., & Lai, P. C. (2016) An Objective Measure to Assessing Urban Quality of Life based on Land Use Characteristics. *Procedia Environmental Sciences*, 36, 50-53.
- Cowan, R., & Hall, P. G. (2005). *The dictionary of urbanism*. Street-wise press.
- Cutter, Susan L. (1985). Rating places: Geographers view on quality of life, New York: Recourse publications in Geography.
- Dwyer, A. (2004). Quantifying Social Vulnerability: *A Methodology for Identifying Those at Risk to Natural Hazards*, GeoCat No. 61168, Geoscience Australia.
- Das, D. (2008). Urban Quality of life: A Case Study of Guwahati Social Indicators Research, 88(2), 297-310.
- El-osta HS. (2007). The Determinants of a Quality of Life Indicator for Farm Operator Households: *Application of Zero-Inflated Count- Data Models. Quality*: 145-163.
- El Din, H. S., Shalaby, A., Farouh, H. E., & Elariane, S. A. (2013). Principles of urban quality of life for a neighborhood. *HBRC Journal*. 9(1). 86-92.
- Fahy F, Cinnéide MÓ. (2008) Developing and testing an operational framework for assessing quality of life. *Environmental Impact Assessment Review*, 28, 366 - 379.

- Federation of Canadian Municipalities. (2004). The FCM Quality of Life Reporting System. *Quality of Life in Canadian Municipalities*. Available at: <http://www.fcm.ca/english/qol/reports.html>.
- Husmann, Christine. (2016). Marginality As A Root Cause Of Poverty: Identifying Marginality Hotspots In Ethiopia. *World Development*, 78, 420-435.
- Haghirian, Sh., Izadi, M., Karimi, consultant, M. & Naqdi, A. (2016). Madari Street; A New Approach to the Reconstruction of Informal Settlements (Case Study: Saveh City), *Haft Hesar Environmental Studies*, 5(18), 53-68.(in Persian)
- Hadavi, F., Poorahmad, A., Keshavarz, M. & Ali Akbari, A. (2017). Sustainable regeneration of dysfunctional urban textures studied: District 10 of Tehran, *Environmental Management Quarterly*, 10(37), 168 - 194. (in Persian)
- Ismailpour, N. (2010). Investigating the housing situation in informal settlements and presenting strategies for organizing it Case study: Hasanabad neighborhood of Yazd, *urban and regional studies and research*, 4, 95 - 112. (in Persian)
- Irandoost, K. and Pakzad, A. (2014). Evaluation of the transformation of the quality of life in informal settlements in the last decade (case study: Daulat Abad, Kermanshah). *Social Welfare Quarterly*, 15(57). (in Persian)
- Ji J. (2002). Determinants of Family Life Satisfaction in Reforming Urban China. *International Journal of Comparative Sociology*, 43(2), 191-169.
- Jodi, F., Sarwar, R. & Hasani Mehr, P. (2021). Measuring the quality of life in informal settlements in the city of Miandoab, *Journal of Applied Research in Geographical Sciences*. (in Persian)
- London Sustainable Development Commission. (2004). *Report on London's Quality of Life Indicators*, http://www.london.gov.uk/mayor/sustainabledevelopment/docs/lscd_indicators.pdf.
- Lee, Yung-Jaan. (2008). Subjective Quality of Life Measurement in Taipei, *Building and Environment*, 43.
- Mccrea, R., Stimson, R., Western, J. (2005). Testing a moderated model of satisfaction with urban living using data for brisbane-south east queensland, australia. *Social Indicators Research*, 121-152.

- Mc mahon SK. (2002). The development of quality of life indicators - a case study from the City of Bristol, UK. *Ecological Indicators*, 177-185.
- Massam, H. Brayn. (2002). *Quality of Life: Public Planning and Private Living*, Progress in Planning, 58.
- Mercer Human Resource Consulting LLC. (2007) *Defining Quality of Living*, <http://www.imercer.com/uploads/common/pdfs/definingqualityofliving.pdf>.
- Mallman C. A. (2000). *The needs and processes, goals and indicators*; paper presented for the GDID project of the United Nations University, Mimeo.
- Manjezi, N. & Asadi Azizabadi, M. (2017). Reconstruction of informal settlements in the suburbs Cities with Emphasis on Quantitative Strategic Planning (QSPM) Case Study: Abad Neighborhoods of Qazvin, *Journal of Geography and Human Relations*, 4, 245 - 263. (in Persian)
- Mohseni, M. (2001). *A Study of Awareness, Attitudes and Socio-Cultural Behaviors in Iran*, First Edition, Tehran: Secretariat of the Public Culture Council. (in Persian)
- Mozaffari niya, A. (2015). An Analysis of the Causes of Formation of Informal Settlements and How to Deal With Them Case Study: Urmia, Master Thesis in Urban Planning, Supervised by Ali Mosayebzadeh, Faculty of Architecture, *Urban Planning and Art*, Urmia University. (in Persian)
- McCrea, R., Shyy, T.K., & Stimson, R. (2005). Modelling Urban Quality of Life in South East. Queensland by linking subjective and objective indicators, Proceedings of the 28th Australia and New Zealand Regional Science Association International Annual Conference, Wollongong.
- Pourahmad, A., Amo, A., Hajian, M., Reofi, A. (2016). Measuring the quality of life in informal settlements, a case study: Islamabad neighborhood of Tehran", *Urban Social Geography Quarterly*, 4(2).
- Protect, M., Gorden, P. (1992). *Planning For urban quality London*; London: Frances Pinter. (in Persian)
- Richards, R., Oleary, B. & Mutsonziwa, K. (2007). Measure Quality of life in informal settlements in South Africa. *Social Indicators Research*, 81: 375-388.
- Sajjadi, Zh., & Sadeghi, Y. (2008). Formation of non-governmental institutions in order to organize informal settlements Case study of Islamabad Mianabad, *Journal of Geographical Sciences*, 11, 7 - 31. (in Persian)

- Salari Sardari, F., Heidari Moghadam, M., Sobhani, N and Arefi, A. (2014). Study of quality of life components in urban spaces (Case study: Lamerd city), *Quarterly Journal of Urban Landscape Research*. 2, 91-53. (in Persian)
- Shokri, P. and Ghanipour, M. (2015). Investigation and analysis of the quality of the living environment in informal settlements (Mahalat Kati, Sadat Mahalle, Moziraj and Haft Ton Shahr Babol), *Sarzemin Quarterly*, 13 (51). (in Persian)
- Statistics Center of Iran. (2016). *results of general population and housing censuses of the whole country*. (in Persian)
- Santos, Luís Delfim, Martins, Isabel, Brito, Paula. (2007). Measuring Subjective Quality of Life : A Survey to Porto ' s Residents. *Quality*. 51-64.
- Turksever, N., Evcil., & Gunduz, A. (2000). Possibilities and Limitations for the Measurement of the Quality of Life in Urban Areas, *Social Indicators Research*, 53.
- United Nations Human Settlements Programme (UN - Habitat). (1998). *Global Urban Indicators Database, Version 2*, available in www.unhabitat.org.
- Ulengin, B., Ulengin, F., & Guvenc, U. (2001). A multidimensional approach to urban quality of life: The case of İstanbul. *European Journal of Operational Research*, 130, 361-374.
- WHO. (1999). *People living in Informal Settlements*, Environmental health indicators: framework and methodologies.
- World Health Organization. (1997). *WHOQOL: Measuring Quality of Life*. Geneva:WHO. www.amar.org.ir
- Zebardast, E., (2009). The Housing Domain of Quality of Life and Life Satisfaction in the Spontaneous Settlements on the Tehran Metropolitan Fringe. *Social Indicators Research*, 307-324.